

ÖYKÜLEYİCİ EDEBÎ METİNLER

ROMAN

Ders	Türk Dili ve Edebiyatı
Sınıf	10
Öğrenme Alanı	Öyküleyici Edebî Metinler
Alt Öğrenme Alanı	Roman
Konu	Dünya edebiyatından bir roman Tanzimat Dönemi Türk edebiyatından bir roman Zarflar, yazım, noktalama
Kazanımlar	A.2. 1. Metinde geçen kelime ve kelime gruplarının anlamlarını tespit eder. A.2. 2. Metnin türünün ortaya çıkışı ve tarihsel dönem ile ilişkisini belirler. A.2. 3. Metnin tema ve konusunu belirler. A.2. 4. Metindeki çatışmaları belirler. A.2. 5. Metnin olay örgüsünü belirler. A.2. 6. Metindeki şahıs kadrosunun özelliklerini belirler. A.2. 7. Metindeki zaman ve mekânın özelliklerini belirler. A.2. 8. Metinde anlatıcı ve bakış açısının işlevini belirler. A.2. 9. Metindeki anlatım biçimleri ve tekniklerinin işlevlerini belirler. A.2. 10. Metnin üslup özelliklerini belirler. A.2. 11. Metinde millî, manevi ve evrensel değerler ile sosyal, siyasi, tarihî ve mitolojik öğeleri belirler. A.2. 12. Metinde edebiyat, sanat ve fikir akımlarının/anlayışlarının yansımalarını değerlendirir. A.2. 13. Metni yorumlar. A.2. 14. Yazar ile metin arasındaki ilişkiyi değerlendirir. A.2. 15. Türün ve dönemin/akımın diğer önemli yazarlarını ve eserlerini sıralar. A.2. 16. Metinlerden hareketle dil bilgisi çalışmaları yapar. C.1. 3. Konuyla ilgili gözlem, inceleme veya araştırma yapar. C.1. 7. Konuşmasına uygun sunu hazırlar. C.1. 17. Konuşmasında teknolojik araçları etkili biçimde kullanır. C.2. 3. Dinlediği konuşmada konu akışını takip eder.

YÖNERGE

1. "I. Metin" bir öğrenciye sesli olarak okutulur.
2. Öğrencilerin "I. Metin"den alınan kelimelerin anlamlarını bulundukları cümlelerin bağlamından hareketle tahmin etmeleri ve tahminlerini TDK Türkçe Sözlük'ten kontrol etmeleri sağlanır. Bu çalışma için "Ek 1" kullanılır.
3. Öğrencilerin "I. Metin"i anlamaları ve çözümlemelerine yönelik sorular sorulur.
4. "İnsanın veya çevrenin karakterlerini, göreneklerini inceleyen, serüvenlerini anlatan, duygu ve tutkularını çözümleyen, kurmaca veya gerçek olaylara dayanan uzun edebî tür" olarak tanımlanan roman, edebiyatımıza Tanzimat Dönemi'nde girmiş bir türdür. Tanzimat zihniyetinden bahsederek bu türün ortaya çıktığı dönemle ilişkisi üzerine öğrencilerinizin yorum yapmasını sağlayınız. "Edebî metinler; içinde bulundukları toplumun sosyal, siyasi, ekonomik vb. durumlarından etkilenir." açıklaması verildikten sonra öğrencilerin "I. Metin"den hareketle romanın yazıldığı dönemle ilişkisini değerlendirmeleri sağlanır.

5. Bir konu etrafında gerçekleşen birden fazla olayın sebep-sonuç ilişkisiyle oluşturdukları bütüne olay örgüsü denir. Her öyküleyici edebî metnin bir olay örgüsü vardır. Öğrencilere bu bilgiler verildikten sonra -bu konuda daha önceki sınıfta öğrendikleri de hatırlatılarak- onlardan "I. Metin" in olay örgüsünü buldurmaya yönelik olarak "Ek 2"deki çalışmayı yapmaları istenir.
6. Öyküleyici edebî metinlerde olay, bir çatışma üzerine kuruludur. Öyküleyici metinlerdeki çatışmanın ne olduğu kısaca hatırlatılarak öğrencilerin okudukları metindeki temel çatışmayı bulmaları sağlanır.
7. Öğrencilerden "I. Metin"de geçen mekân unsurlarını bularak "Ek 3"teki tabloyu doldurmaları istenir. Bu çalışmadan hareketle öğrencilerin, mekâna ilişkin özelliklerin metnin anlamını nasıl etkilediğini belirlemeleri sağlanır.
8. Öğrencilerin metindeki zaman unsurlarını tespit etmeleri ve romanın yazıldığı dönemle ilişkilendirerek yorumlamaları sağlanır.
9. Öğrencilerin romanın başkahramanının fiziksel ve ruhsal özelliklerini tespit etmeleri (Ek 4 üzerinde) ve bu özelliklerin olayın akışına etkilerini yorumlamaları sağlanır.
10. Öyküleyici edebî metinlerde kullanılan "anlatıcı" ve "bakış açısı" kavramlarına dair hatırlatmalar yapılır. Sınıf iki gruba ayrılır. Her bir gruba "I. Metin"den seçilen aynı parça verilir. Grupların bu metin parçasını bakış açısını değiştirerek yeniden yazmaları sağlanır. Buradan hareketle öğrencilerin kullanılan bakış açılarının romanın anlatımına nasıl etki ettiğini değerlendirmeleri istenir.
11. "II. Metin" bir öğrenciye sesli olarak okutulur.
12. Öğrencilerin "II. Metin"de öyküleyici ve betimleyici anlatımla yazılmış yerleri tespit edip metin üzerinde altlarını çizerek göstermeleri sağlanır.
13. Öğrencilere Tanzimat romanına ve 19. yy. dünya edebiyatına etki eden sanat akımlarından kısaca bahsedilir. Öğrencilerden "I. Metin" ve "II. Metin"i bağlı oldukları sanat akımlarının özellikleri bakımından karşılaştırmaları istenir.
14. Öğrencilerden "Ek 5" üzerinde "I. Metin" ve "II. Metin"i tema ve konu bakımından karşılaştırmaları istenir.
15. Öğrencilerin "I. Metin" ve "II. Metin"i üslup özellikleri bakımından karşılaştırmaları istenir. Bu karşılaştırmayı yaparken yazara özgü dil ve anlatım özelliklerini (cümle yapıları, deyimler, kelime kadrosu, anlatım teknikleri, akıcılık...) belirlemeleri gerektiği hatırlatılır.
16. Öğrencilerin Tanzimat Dönemi romancılarını, edebî kimlikleri öne çıkacak şekilde canlandırmaları ve canlandırma sırasında veya sonrasında dinleyicilerin soru sorması sağlanır. Bu çalışma için bir önceki derste görevlendirilecek öğrencilerden aşağıdaki hazırlıkları yapmaları istenir:
 - a. Tanzimat Dönemi'nde eser veren romancıları ve onların edebî özelliklerini araştırın.
 - b. Bu romancıların öne çıkan romanlarını listeleyin (Eser listesi canlandırma sırasında akıllı tahtada veya farklı bir yöntemle sunulabilir.).
17. Sınıf iki gruba ayrılır. Bir grubun "I. Metin"i diğer grubun "II. Metin"i eleştirel bir gözle değerlendirerek sonuçları sözlü olarak ifade etmeleri sağlanır.
18. "Anlamına göre cümle çeşitleri" hakkında öğrencilere kısa bir hatırlatmada bulunulur. Onlardan "I. Metin"de karşılıklı konuşmaların geçtiği bölümde yer alan cümleleri anlamına göre değerlendirmeleri istenir.
19. Öğrencilere "I. Metin"deki standart dışı kullanımların yazarın tercihi veya döneme özgü olduğu hususu hatırlatılır. Öğrencilerin bu tarz kullanımları metin üzerinde göstermeleri sağlanır.

I. METİN

ARABA SEVDASI

Bihruz Bey, bir vezirin oğludur. Yirmi üç, yirmi dört yaşlarındadır. Evde özel ders aldırılarak yetiştirilmiştir. Eğitimi, öğrenimi yetersizdir. Tek isteği vardır: Alafranga yaşamak. Bu yüzden giyim kuşamını Avrupa malı satan mağazalardan alır, alafranga kahvehane ve gazinolara gider. Yarım yamalak Fransızca bilir. Öyleyken önüne gelenle Fransızca sözcükler kullanarak konuşmaya kalkışır.

Dış alım malı, çok şık arabası ile pahalı eğlence yerlerini gezip dolaşmak da önemli tutkularından biridir. Çamlıca tepesine yaptığı gezilerden birinde, kendi arabası gibi güzel bir arabada sarışın, kibar bir kız görür. Periveş adlı bu hanıma hemen âşık olur. Soylu bir aileden sandığı bu kadını bütün hafta, günün her saatinde düşünür. Ona vermek üzere bir mektup hazırlar. Ertesi hafta yine karşılaşır. Çamlıca'daki parkta kıza mektubu verir ancak kendinde onunla konuşma cesareti bulamaz. Ancak o günden sonra Periveş'i bir daha göremez. Oysa onunla konuşmak, mektubuna yanıt almak, en azından görmek isteğiyle yanıp tutuşmaktadır. İştahı kesilir, zayıf düşer. Dünyada biricik varlığı olan annesiyle bile ilgilenemez. Zaten arada bir gittiği kalemdeki görevine büsbütün uğramaz. Kaleminden görev arkadaşı olan Keşfi Bey, yalancılığıyla ünlüdür. Bir gün yine arabasının içinde Periveş'in düşüyle dalıp gitmişken ona sevgilisini ve ailesini tanıdığını, kızın ölmüş olduğunu, bir de ablası bulunduğunu söyler. Bihruz Bey bu yalana inanır, o gece gözüne uyku girmez, hastalanır.

Bir gün Üsküdar vapurunda Periveş'i görür. Vapura yetişemez. Bu durumu arkadaşı Keşfi Bey'e duyurur. Arkadaşı, gördüğü kızın Periveş'in ablası olabileceğini söyler. Sevgilisinin öldüğüne kesinlikle inanmaya başlayan Bihruz Bey, bu kez onun mezarını arayıp bulmaya kalkışır. Şehzadebaşı'nda ablası sandığı, Periveş'in kendisiyle karşılaşır. Ondan kardeşinin yattığı yeri öğrenmek ister. Ahlâksız bir kadın olan Periveş kahkahayı basar ve Bihruz Bey'e nerede karşılaştıklarını, arabaya mektubu nasıl attığını, kız kardeşinin bulunmadığını açıklar. Delikanlı neye uğradığını, ne yapacağını bilemez. Öyle ki yanından çekip giden kadının bir süre ardından ayrılamaz. Periveş, peşini bırakması için onu azarlayınca aklı başına gelir.

Aşağıdaki bölümde, Bihruz Bey'le Periveş'in Şehzadebaşı'nda karşılaşması anlatılmaktadır.

O gün artık Direklerarası'nın kalabalığı olağanüstü idi. Gelici ve gidici olmak üzere ikişer sıra arabalardan oluşan çifte hareketli zincirin bir ucu Şehzade Karakoluna, diğer ucu Bayezit Meydanı'na sınırdı. Bulunulan yerin çaycılar yönünü erkekler, camiişerif yönünü ise kadınlar tutmuş, karşıdan karşıya geçmek olası olmadığı gibi bulunulan noktadan ileriye gitmek de zor idi.

Bihruz Bey'in Süleymaniye'den Vezneciler'e geldiği yol kendisini kadınların uğrak yerine ulaştırdı. Bey, yolun öbür tarafına geçmek isteyip başarılı olamayacağını anlayınca kenardan Direklerarası'na gitmek üzere uğraşa uğraşa biraz ilerleyebildi ise de oradan öteye gidemedi. O noktada ilişip kalmış olan birkaç efendinin yanına sığınarak kalabalık savuluncaya kadar durmaya zorunlu karar verdi. Önündeki rengârenk şemsiye alayının birtakımı aşağıya, birtakımı yukarıya doğru dalgalana dalgalana gidiyordu.

Bey düştüğü çıkmaz yolda üzerinde şaşkın bakışları bulunan yaşmaklı coşkun denizi ister istemez seyre dalmış idi. Önünden gelip geçen hanımlara dalgın dalgın bakıp dururken yüreği birdenbire yeğînle oynamaya başladı. Zavallı gencin yüzünün rengi uçuverdi. Yanından aşağıya doğru giden iki hanımdan kırmızı şemsiyeli-sini ölen sevgilisine benzetmişti. Hanımın kalınca yaşmağı altındaki yüzüne dikkatlice baktığı zaman Üsküdar vapurunda uzaktan gördüğü hanım, yani ölen sevgilinin hemşiresi olduğunu tanıdı. Artık iki aydan beridir merak ettiği mezarın yerini öğrenmek için ele geçen bu fırsatı kaçırmamak gerektiğini düşündü. Bununla birlikte kırmızı şemsiyeliyi izlemeye karar vererek harekete girişti. Kırmızı şemsiye durdukça bu da durdu. O ilerledikçe bu da ilerledi. Sonunda hanımlar Şehzade Karakolunun köşesinden sağa saptılar. Bey de saptı. O sokak, her ne kadar berileri kadar kalabalık değil ise de bütün bütün ıssız da olmadığından bey şemsiyeye pek yaklaşmak istemiyordu. Kırmızı şemsiye, bir hayli gittikten sonra sağda bir sokağa saptı. Bu sokak da gelenden geçenden uzak değildi. Hanımlar önde, Bihruz Bey arkada biraz daha gidildi. Gene sola sapıldı.

Burası ıssız idi. Beyin de artık daha fazla beklemeye sabrı kalmamış idi. Hızlı hızlı gitti. Kırmızı şemsiyenin yanına vardı. Kırmızı şemsiye ise izlendiğinden haberdar olmadığından beyin ayağının sesini alınca döndü kendisine baktı. Bu dakikada Bihruz Bey artık kırmızı şemsiyeli hanımın yüzüne bakmıyordu.

Bihruz Bey, Periveş Hanım'dan kız kardeşinin mezarını sorar. Oysa böyle biri yoktur. Bihruz Bey, konuşmalarından sonra Keşfi Bey'in oyununa geldiğini anlar. Ancak Periveş Hanım ona yüz vermez.

Periveş Hanım'ın önü sıra giden Çengi Hanım bu aralık arkasına dönüp bakarak ve alaycı gülümseyerek; "Küçük bey ihtiyar olmadan benim gibi bunamış galiba!" dedi. Bihruz Bey de Çengi Hanımın, Çamlıca görüşmesi gününden kulağında kalan sesini pek iyi tanıdı. Onun üzerine hanımların yanında utancını hafifletecek bir bahane aradı ve yine söze başladı:

- Ah! Pardon! Mil pardon!.. Kabahat benim değil. Keşfi Bey söyledi, işte işte o beni aldattı.
- Zararı yok! Bari bundan sonra sevdiklerinizi çabuk çabuk mezara göndermeyin.
- Ah! Pardon! Ancak neden lândonuzla gezmeyip de böyle yayan geziyorsunuz?
- Nasıl lândo?
- Hani sizi bahçede ilk gördüğüm günkü güzel, süslü arabanızla gezmeli değil misiniz?
- Ha! O araba bizim değildi, biz onu kira ile tutmuştuk.
- Vah vah!
- Ey! Sizin bilinen sarı fayton ne oldu?
- Onu alacaklı ele geçirdi, şey Mösyö Kondoraki'ye bıraktım.
- Yazık!...

"Artık elverir, peşimizi bırak! Hadi oğlum işine git..." yollu azarlamasını da işitemeyerek isteğe aykırı olarak hanımları izlemeye devam ediyordu. Hele biraz ilerideki bir sokağın köşesinden görünen özenle yapılmış bir lândonun kendilerine doğru hızla gelişi zavallı Bihruz Bey'i bulunduğu zor durumdan kurtardı. Bey, o zaman aklını başına alarak kırmızı şemsiyeye söyleyerek:

- Aman! Bir lândo geliyor, pardon! dedi, geldiği yöne döndü, koşa koşa gitmeye başladı. Periveş Hanım'la Çengi Hanım'a gelince Bihruz Bey'in başlangıçtaki ve sonundaki garip durumundan söz ederek ve kahkahalarla gülüşerek ağır ağır yollarına devam ettiler!..

Recâizade Mahmut Ekrem

Araba Sevdası, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 1985

II. METİN

DAVID COPPERFIELD

David Copperfield (Devit Kapırfild) doğmadan birkaç ay önce babası ölmüştür. Çocuk, genç ve güzel bir kadın olan annesi ve dadısı Peggoty (Pigati) ile birlikte yaşamaktadır. Annesi bir süre sonra sert bir adam olan Mr. Murdstone (Mardston) ile evlenir. Mr. Murdstone'un acımasız, geçimsiz bir kız kardeşi vardır. Bu hiç evlenmeyen yaşlı kız ve Mr. Murdstone, David'e çok sert ve acımasız davranırlar. Annesi çocuğuna eziyet edilmesine dayanamayarak onun Londra yakınlarında yatılı bir okula gönderilmesine izin verir. Bir süre sonra David, annesinin ölüm haberini alır. Okuldan ayrılarak eve döner.

Aşağıdaki parçada yatılı okulda okuyan küçük David Copperfield'in annesinin ölüm haberini alışı anlatılmaktadır.

Salem Okulu'na dönüşünden aşağı yukarı iki ay geçmişti. Bir gün kahvaltıdan sonra sınıfa girdiğimiz sırada Bay Sharp (Şarp) göründü.

"David Copperfield görüşme odasına!"

Peggoty'den bir sepet yiyecek bekliyordum. Yüzüm sevinçle aydınlandı. Yerimden fırladım.

"O kadar acele etmeyin, David" dedi Bay Sharp. "Ne oluyorsunuz oğlum, aceleniz ne?"

Görüşme odasına ok gibi daldım. Bir de baktım. Bay Creakle (Krekıl) bastonuyla gazetesi önünde, sofrada kahvaltı ediyor.

Bayan Creakle elinde açılmış bir mektup tutuyordu. Ortada sepet falan yoktu.

"David Copperfield," dedi, Bayan Creakle beni bir kanepeye götürüp yanıma oturarak, "Size söylemem gereken bir şey var çocuğum."

Gözüm Bay Creakle'a takıldı. Yüzüme bakmadan başıyla onaylıyordu. İçini çeker gibi yaptı, sonra koca bir parça yağlı ekmeği ağzına attı.

"Dünyanın her gün nasıl değiştiğini ve insanların nasıl yok olduklarını bilmek için daha çok gençsiniz," dedi Bayan Creakle, "Ama bu, hepimizin öğrenmesi gereken bir şey David. Kimimiz gençliğimizde, kimimiz yaşlılığımızda, kimimiz ise hayat boyu öğrenir dururuz bu kuralı."

Gözlerimi ona dikmiş bakıyordum.

- Tatilden döndüğünüz sırada evde herkes iyi miydi?

Bayan Creakle bir an durdu, sonra sürdürdü:

- Annenizin sağlığı nasıldı?

Nedenini bilmeden tir tir titiyor, gözlerimi ondan ayıramıyordum. Ağzımı açacak gücüm yoktu.

- Çünkü bu sabah öğrendiğime göre, ne yazık ki anneniz ağır hastaymış?

Bayan Creakle ile aramızda bir sis perdesi yükseldi. Bir an onu göremez oldum, sonra yakıcı yaşların yanaklarımdan aşağı kaydığını duydum ve Bayan Creakle karşımda yeniden belirdi.

Her şeyi anlamıştım.

- Anneniz öldü.

Bir çığlık kopardım. Dünyada yapayalnız kalmış bir insanın acı çığıydı bu. Küçük kardeşim de aşağı yukarı aynı sırada ölmüş.

Bayan Creakle bana çok iyi davrandı. Gün boyu yanımdan ayırmadı beni. Ağlaya ağlaya uyuyakalıyor, uyanıp yeniden ağlamaya başlıyordum. Ağlayacak gücüm kalmayınca düşünmeye başladım. O zaman yüreğime çöken ağırlık daha da arttı. Acımı hiçbir şey dindiremiyordu.

Ertesi gün öğleden sonra okuldan ayrılırken oraya bir daha hiç dönmeyeceğimi biliyordum.

Kimsesiz kalan David, çektiği acılara daha fazla dayanamayarak evden kaçır. Babasının halası Miss Betsy Trotwood'un (Mis Betsi Trutvud) yanına sığınmaya karar verir. Dover'a (Duvır) gider. Halası tarafından çok iyi karşılanan çocuk, iyi bir öğrenim görmek üzere Canterbury'de (Santırböri) bir okula verilir. Halası onu, bir süre sonra, avukat Mr. Wickfield'in (Mistır Vikfiyıld) yanına yerleştirir. Avukat, David'le yaşıt olan kızı Agnes'le (Egnis) yaşamaktadır. Öğrenimini bitiren David, Londra'ya gider. Burada avukat Mr. Spenlow'un (Spenlov) yanında çalışmaya başlar. Mr. Spenlow'un kızı Dora'yı sever. Onunla evlenir, iki genç birbirlerini sevmelerine rağmen mutlu olamazlar. Bir süre sonra Dora ölür. Üç yıl kadar dolaşan David, tekrar halasının yanına döner. Gerçek aşkı Agnes'i bulur. Onunla evlenir. İki genç mutlu olurlar. David, başarılı bir yazar olma yolunda çalışmaya başlar.

CHARLES DICKENS

David Copperfield, Ak Kitabevi, İstanbul, 1960

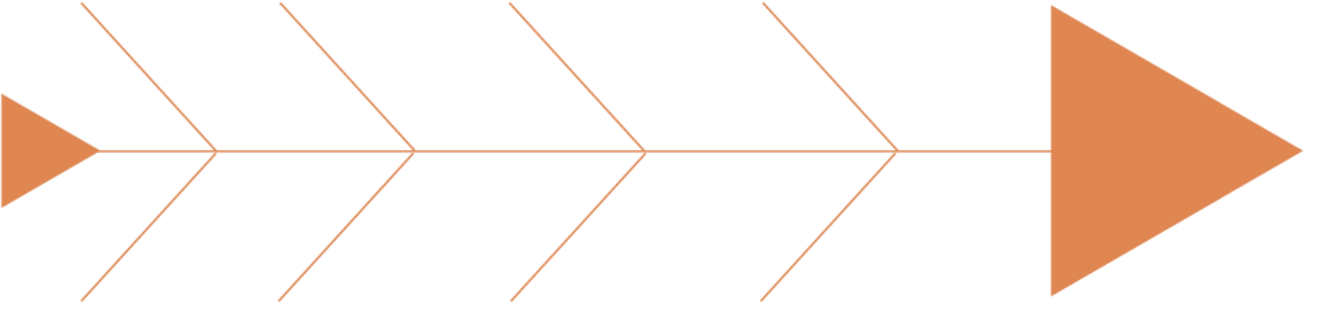
Çeviren: Mine Kabağaç, 1960 İstanbul

ÇALIŞMA KÂĞIDI

Ek 1: “I. Metin”den alınan kelimelerin anlamlarını bulundukları cümlelerin bağlamından hareketle tahmin ediniz ve tahminlerinizi TDK Türkçe Sözlük’ten kontrol ediniz.

Kelime	Anlamı
hemşire	
lando	
mukabele	
sergüzeşt	
yaşmak	

Ek 2: “I. Metin”in olay örgüsünü bularak aşağıdaki şema üzerinde gösteriniz.

Ek 3: “I. Metin”de geçen mekân unsurlarını bularak aşağıdaki tabloyu doldurunuz. Bu çalışmadan hareketle mekâna ilişkin özelliklerin metnin anlamını nasıl etkilediğini belirleyiniz.

Mekân unsurları	Özellikleri

Ek 4: “Araba Sevdalı” adlı romanın başkahramanının fiziksel ve ruhsal özelliklerini tespit ederek tabloyu uygun şekilde doldurunuz. Tabloyu doldurduktan sonra bu özelliklerin olayın akışına nasıl etki ettiğini yorumlayınız.

Fiziksel özellikler	Ruhsal özellikler

Ek 5: Tablo üzerinde “I. Metin” ve “II. Metin”i tema ve konu bakımından karşılaştırınız.

	METİN 1	METİN 2
TEMA		
KONU		